

Szerző:

Máté eredetileg héberül fogalmazta volna meg evangéliumát, és valaki más fordította le a művet tehetségéhez mérten (Papias). Az Újszövetségből ismert Jézus tanítvány: Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15; ApCsel 1,13.

Ellenérvek a Jézus tanítvány szerzősége ellen: egy nem szemtanú beszámolóját (Mk) használna forrásként; szekundér változtatásnak kell tartanunk a Mt 9,9 névváltoztatását, ahogyan a 10,3 kiegészítése is későbbinek tekinthető.

Feltehetőleg az evangélium azért kapcsolódott már az egészen korai időkben Máté nevéhez, mert Jézus tanítványa nagy tekintélynek és népszerűségnek örvendhetett abban a gyülekezetben, ahol az írás keletkezett. Úgy gondolhatjuk, hogy tanító volt a gyülekezetben (lásd Mt 13,52; 23,34). Nagy kérdés, hogy Máté zsidókeresztyén, vagy pogánykeresztyén szerző volt-e. Nagy valószínűséggel megállapítható, hogy az evangélium szerzője egy zsidókeresztyén írástudó, aki olyan gyülekezetben élt, amelyikben mindkét tradíció a zsidó- és a pogánykeresztyén is eleven hagyomány volt.

Keletkezés helye, ideje:

Legvalószínűbb, hogy Szíriában íródott, talán Antiochiában. Biztosan a Templom pusztulása után és mivel Antiochiai Ignác már ismerte (110 körül), így a keletkezés időpontja 80 vagy 90 lehet.

Címzettek:

A gyülekezet már szakított a zsidósággal, már az ő/ti zsinagógáitokról beszél (Mt 4,23; 9,35; 10,17; 12,9; 13,54; 23,34 stb.); és Jézus ellenfeleiként az írástudók és farizeusok jelennek meg (vö. Mt 5,20; 12,38; 15,1; 23,2.13.15.23.25.27.29). A gyülekezet nem egységes, sem összetételét tekintve (zsidók, pogányok), sem az üdvösség szempontjából (búza-konkoly példázata), a közösség tehát corpus permixtum. A gyülekezetben még nincsenek megszilárdult hivatalok, pozíciók (vö. Mt 23,8-12), de folyamatosan jelen vannak benne próféták (Mt 10,41; 23,34) keresztyén írástudók (Mt 13,52; 23,34) és karizmatikusok (Mt 10,8). Különleges szerepet játszik a gyülekezeti tradícióban Péter.

A mű felépítése:

5 nagy beszéd jelenik meg az evangéliumban és az elbeszélések és beszédek váltogatják egymást: 1-4:E; 5-7:B; 8-9:E; 10:B; 11-12:E; 13:B; 14-17:E; 18:B; 19-23:E; 24-25:B; 26-28:E. Ez alapján a felosztásra létezik egy 5 könyv hipotézis. Egy ettől eltérő felosztási javaslatban a Mt 4,17-et és a 16,21-et („ettől fogva kezdte el...”) úgy szemlélik, mint kompozíciós jelzéseket, ami által így két fő részre osztják a könyvet: 4,17-16,20 – Jézus működése Galileában és annak környékén; 16,21-25,46 – Jézus útja Jeruzsálembe. Ugyancsak fontos szerephez jutnak az első evangélista szerkesztésében a számok: 5, 3, 7, mint ahogyan meghatározóak a visszatérő kulcsfogalmak pl.: δικαιοσύνη, πατήρ, ἀκολουθεῖν, κρίσις. Találunk tovább az evangéliumban visszatérő kifejezéseket is pl.: sírás és fogaknak csikorgatása (Mt 8,12; 13,42.50; 22,13; 24,51; 25,30), és inklúziókat pl. az Immánuel motívum a Mt 1,23 és a 28,20-ban. További kedvelt mátéi kifejezések: mennyek országa; törvény és a próféták; tanítvány, mondom néktek, az Atya/Isten akarata, igazság, igaz, írástudók-farizeusok.

Források:

Mk, Q, saját (gyülekezeti) anyag és talán egy ezeken kívüli forrás beteljesedett ószövetségi próféciákról (testimonium).

Teológiai gondolatok:

Az evangélium központi teológiáját a Mt 28,16-20 határozza meg. Erre nézve, ezen keresztül kell olvasni és értelmezni Máté írását. Más szavakkal, ez az evangélium teológiai és hermeneutikai kulcsa. A záró gondolat az evangélista alkotása, amiben részben gyülekezete tradícióját dolgozza fel (keresztelési utasítás – Mt 28,19b), részben saját gondolatait közli (Mt 28,18a.19a).

Jézus útja már a kezdetektől úgy jelenik meg, mint útja a pogányok felé. Már Jézus nemzetségtáblájának visszavezetése Ábrahámig egyértelmű utalás arra, hogy benne minden ember megváltója született meg a földre. A nemzetségtáblázatban megjelenő négy hölgy (Támár, Ruth, Ráháb és Betsabé, Uriás felesége) mindegyike pogány. Nem csupán akkortól szól tehát Jézus minden néphez, amikor a zsidók már nemet mondtak rá, hanem már ha úgy tetszik, családfája determinálja erre. Mint ahogyan születése is, hiszen elsőként pogány bölcsek teszik tiszteletüket nála – a zsidó király inkább megölni szeretné. Jézus második csodatette a pogány százados szolgáját gyógyítja meg, és ez a százados lesz az első pogánykeresztyén, aki elismeri Jézus hatalmát, miközben a zsidók elvetik Jézus üzenetét.

Máté számára hihetetlenül fontos a cselekedet és a tanítás egysége, elméleti keresztyénség nem létezik. Ennek háttérében az a meggyőződés áll, hogy a nagyobb/jobb igazság szerinti életen múlik a bejutás a mennyek országába – nem véletlen, hogy minden beszéd végén az ítélet meghirdetése jelenik meg (Mt 7,21-27; 10,40-24; 13,49-50; 18,23-35) az utolsó beszédnek pedig a központi gondolata az ítélet (Mt 23-25). Viszont az is fontos kitétel, hogy az ítéletig nem tudhatjuk, ki milyen módon felel meg az elvárásoknak, jóllehet, az is egyértelmű, hogy a gyülekezetben megjelenő tévtanítók felismerhetőek, és azoktól tartózkodni kell. Máté számára a végítélet már nem jelenik meg közeliként, viszont egy pillanatig sem kérdőjeleződik meg nála annak a valósága.

A tétlenkedő élet mellett a másik veszélyt Máté egy ugyancsak karakteres kifejezéssel adja vissza, a „kicsinyhitűséggel” (Mt 6,30; 14,31; továbbá 8,26; 16,8; 17,20), ami ellen egy az élet területét teljesen átfogó parainézissel lép fel.